

karadarbības taktikas. Tāpēc jāattīsta un jāstiprina ES un NATO sadarbība. ES dalībvalstīm jādarbojas solidāri, lai risinātu kopīgos izaicinājumus, kā, piem., bēgļu migrāciju uz Eiropu. Baltijas valstīm jāattīsta savas aizsardzības spējas un bruņoto spēku koordinācija, kā arī jārūpējas par integrētu sabiedrību. Ekonomikas jomā autori ieteic Eiropai mazināt atkarību no Krievijas energoresursiem un rīkoties saskaņoti un vienoti, lai Krievija nevarētu manipulēt ar katru valsti individuāli. Politiskajā jomā autori ieteic ES rīkoties drosmīgāk, izmantojot savu morālo ietekmi un praktiskās iespējas. Viņi ieteic ES vairāk iesaistīties Ukrainā, lai sekmētu nepieciešamo reformu ieviešanu. Tāpat viņi mudina Rietumus – gan nedefinējot, kas ir Rietumi, – sniegt ekonomisko palīdzību, par paraugu ņemot Māršala plānu, un nepieciešamības gadījumā sagādāt modernu militāro

tehnoloģiju un palīdzību, lai apturētu agresiju. Lai gan ES Austrumu partnerība un Eiropas kaimiņu politika neparedz partnervalstu pievienošanos ES, Ukrainai šāda iespēja jāpiedāvā. Runājot par Krievijas propagandu un savu tautiešu atbalsta programmām Baltijas valstīs un Austrumu partnerības valstīs, nepieciešams pārskatīt pašreizējo ES regulējumu mediju jomā un plaši izmantot publisko diplomātiju kā atsevišķos reģionos, tā visā ES teritorijā.

Noslēgumā A. Pabriks un A. Kudors skaidri noraida Krievijā izskanējušo priekšlikumu saistībā ar Jaltas konferences 70. gadadienu atkal pārskatīt starptautisko attiecību normas. Viņuprāt, kā mazām, tā lielām valstīm jāturpina rīkoties saskaņā ar pastāvošām starptautiskām tiesībām un juridiskām normām un nevar būt nekāda runa par ietekmes sfēru pārdalīšanu.

KREMLA TĒLS – KRIEVIJA KĀ APLENKTS CIETOKSNIS

Dzintra Bungs, *Ph.D.*

Raugoties caur ideoloģijas, politikas, ekonomikas un drošības prizmu, Austrumeiropas politikas pētījumu centra (APPC) sagatavotā grāmata *Fortress Russia. Political, Economic, and Security Development in Russia Following the Annexation of Crimea and its Consequences for the Baltic States* (Rīga : University of Latvia Press, 2016) pievēršas jautājumam: kāds cietoksnis ir mūsdienu Krievija? Analītiskas atbildes sniedz ārzemju un latviešu speciālisti: Dmitrijs Oreškins (Krievija) par ideoloģiju Krievijā Vladimirā Putina trešās prezidentūras laikā; Ainārs Lerhis (Latvija) par Maskavas tirāžēto un mitoloģizēto cariskās Krievijas un PSRS varenību ar mērķi nostiprināt tautā apziņu, ka Krievija vēl joprojām ir cienījama un varena, un par Kremļa negribēšanu atbalstīt Krievijas un PSRS sarežģītās vēstures

nopietnu izpēti un izvērtējumu; Simons Spurga un Nerijus Maļukevičs (abi – Lietuva) par Krievijas mediju politiku pirms un pēc Krimas aneksijas; šīs grāmatas sastādītājs un APPC izpilddirektors Andis Kudors (Latvija) par jēdzienu „Krievija kā cietoksnis”; Sergejs Utkins (Krievija) par Krievijas ārpolitiku, īpaši tās ārējo tirdzniecību; Romāns Dobrohotovs (Krievija) par to, kā ekonomiskais stāvoklis Krievijā pēc Krimas aneksijas ietekmē Krievijas politiku; Ļudis Zdanavičs (Lietuva) par Krievijas un Rietumu ekonomiskajām sankcijām, it īpaši pēc 2014. gada, un par sankciju ietekmi uz Baltijas valstu tautsaimniecību; Aleksandrs Golts (Krievija) par visai sarežģīto militāro reformu un militārās rūpniecības modernizāciju Krievijā kopš 2008. gada; Rīna Kaljuranda (Igaunija) par Baltijas valstu

drošību pēc 2014. gada februāra, kad Krievija anektēja Krimu.

Visi pētījumi ir interesanti, to argumentācija labi izstrādāta un pamatota. Pētījumi uzrakstīti labā angļu valodā, kas ir angļu valodas redaktore Emilijas Kernotas nopelns. Katrs pētījums ir pelnījis individuālu uzmanību, diemžēl šai recenzijā varam tuvāk apskatīt tikai dažus pētījumus.

Lai gan A. Kudora pētījuma virsraksts ir *Cietokšņa tuvumā: Ukrainas atbalss Krievijas un Baltijas valstu politiskās attiecībās*, viņš pievēršas galvenokārt jēdzienam „cietoksnis Krievija”. Jāpiebilst, ka autors šo cietoksni uztver nevis kā taustāmu, bet kā idejisku, virtuālu realitāti. Apskatot vairāku 21. gs. krievu autoru viedokļus par šāda cietokšņa jēdzienu, ir skaidrs, ka Krievijā plaši izplatīts ir uzskats – pamatots vai nepamatots –, ka Krievija ir idejiski un fiziski apdraudēta un tāpēc jānodrošinās pret visiem iespējamiem uzbrucējiem. Tāds uzskats pastāvēja arī PSRS laikā par Padomju Savienību. Kā atsvāru krievu politisko komentētāju viedokļiem A. Kudors piesauc ASV diplomāta Džordža Kenana (*George Kennan*) analīzi par Padomju Savienību. Kā īpaši aktuālu un derīgu tiem, kuri veido mūsdienu Eiropas un Krievijas attiecības, A. Kudors izceļ Dž. Kenana 1946. gada 22. februāra slepeno telegrammu ASV valsts sekretāram Džordžam Māršalam (*George Marshall*) par brīvās pasaules un PSRS attiecībām un to attīstību nākotnē. Dž. Kenans brīdināja par PSRS dziļo antipātiju pret brīvo, demokrātisko pasauli un vēlmi to sašķelt un vājināt, lietojot dažādas stratēģijas un taktikas. Telegrammas beigās – pilns citāts atrodams arī A. Kudora pētījumā – viņš mudināja Rietumu pasauli drosmīgi turēties pie savām vērtībām un sava cilvēces redzējuma, lai nesāktu līdzināties tiem, kuru pasaules izpratne un metodes brīvajai pasaulei ir nepieņemamas. Gadu vēlāk (1947) Dž. Kenans formulēja ASV politiku, kuras uzdevums bija iegrožot PSRS; šo ierobežošanas politiku (angļu. val. – *containment*) ASV īstenoja visu aukstā kara laiku.

Lietuviešu pētnieki S. Spurga un N. Maļukevičs parāda, kā plašsaziņas mediji palīdzēja nostiprināt Krievijas sabiedrībā jēdzienu „cietoksnis Krievija”, it īpaši pēc tam, kad 2000. gada 7. septembrī prezidents V. Putins

pieņēma Krievijas Federācijas Informācijas drošības doktrīnu. Sākotnēji medijus pārsvarā uzskatīja par līdzekli, lai iegūtu vēlamo sabiedrības viedokli valsts iekšienē un ārzemēs. Laika gaitā dažādu plašsaziņas mediju iespējas Krievijā paust neatkarīgu viedokli vai sniegt objektīvas ziņas dramatiski samazinājušās. Maskavai nevēlamo uzskatu paudējus apspiež, pat nogalina. Vienlaikus, lai īstenotu ārpolitikas mērķus, medijus arvien plašāk izmanto kā ieroci, lai vājinātu ārzemju pretiniekus un dezinformētu sabiedrību ar viltus ziņām un meliem. Autori sistemātiski izvērtējuši, kā Maskava kontrolē un noslāpē brīvos medijus, ražo propagandu iekšzemes un ārzemju publikai un strauji attīsta informācijas karu, it īpaši pēc Krimas aneksijas un hibrīdkara sākuma Ukrainā. Viņuprāt, sagaidāms, ka prezidents V. Putins šādu mediju politiku turpinās arī nākotnē.

Analizējot Krievijas ekonomiku 2015. gadā un tās iespējamo attīstību, krievu politologs un žurnālists R. Dobrohotovs atgādina, ka jau vairākus gadus tautsaimniecība uzrāda krīzes pazīmes: inflāciju un dzīves līmeņa kritumu, neatrisinātas sociālās problēmas, kā arī kapitāla aizplūšanu uz ārzemēm un ienākumu kritumu eksporta jomā. Viņaprāt, Krievijas valdība pārāk maz pievērsusies šo problēmu atrisināšanai, bet aizbildinās tautai, ka Krievija ir apdraudēta un ekonomiskās grūtības cēlušās no ārējā apdraudējuma novēršanas, piem., 2014. gadā, kad Krievija anektēja Krimu un sāka karadarbību Ukrainā. R. Dobrohotovs brīdina piesaukt Kremļa radīto tēlu par Krieviju kā aplenkto cietoksni, jo tas neatrisina valsts problēmas. Pētījuma noslēgumā autors vaicā: vai sistēma Krievijā spēs pati sevi mainīt no iekšienes, vai arī Krieviju sagaida milzīgas politiskas kataklizmas?

Drošības jautājumu speciāliste Rīna Kaljuranda uzskata, ka V. Putina Krievijas vīzija ir „varenā Krievija” (*Great Russia*), kuras varenību kā morāli, tā militāri atzīst visā pasaulē. Lai to panāktu, Krievija turpina stiprināt un modernizēt savus bruņotos spēkus un attīstīt spējas veikt informācijas karu, pat ja tas nozīmējis, ka novārtā atstāta lejupslidošā ekonomika. Pēc Krievijas iebrukuma Gruzijā 2008. gadā Baltijas valstis saprata, ka ir apdraudētas. Pēc tam, kad Krievija anektēja Krimu un sāka hibrīdkaru Ukrainā, NATO un

Eiropas Savienības valstis saklausīja baltiešu un poļu bažas un pastiprināja savu militāro klātbūtni Baltijas valstīs un Polijā. Bet šāda klātbūtne nenozīmē, ka visi draudi izkļiedēti. R. Kaljuranda secina, ka ar savu rīcību un spēka demonstrēšanu 2014. gadā Ukrainā Krievija

sevi skaidri apliecinājusi pasaulei kā lielvara, ar kuru pasaulei ir jārēķinās dažādu konfliktu risināšanā. Sava pētījuma beigās viņa brīdina: „Šajā augstu likmju spēlē jebkuru mazu valsti, it īpaši, ja tā robežojas ar Krieviju, var viegli izmantot kā pokera čipu.”

REPORTĀŽAS NO TĀLIEM ŪDEŅIEM

Gints Šimanis, filologs un žurnālists

„Naktī okeāns lēni pulsēja kā milža krūtis, ievēlot un izelpojot gaisu. Stūres mājas priekšlogos iespīdēja augšpēdus sagāzies mēness sirpis, tas meta ūdenī sudrabainu lenti, un kuģis, klusi ducinādams, peldēja pa vizošu sliedi pretim noslēpumainajam spīdeklim, uz kuru varēja steigties nedēļām un mēnešiem, bet nekad nebija pa spēkam tam pieiet tuvāk.” (SOS pēcpusdienā)

Šādiem un līdzīgiem lielo ūdeņu tēlojumiem ir visnotaļ liela nozīme pagājušā gadsimta 70.–80. gadu redzamākā latviešu marīnista Jāņa Lapsas (1930–2006) atstātajā literārajā mantojumā, ko apzina un atkal liek priekšā mūsdienu lasītājiem 2014. gadā Vidzemes jūrmalā, Kuivīžos, dibinātā Jāņa Lapsas piemiņas biedrība.

Apjomīgais krājums *Jūras grāmata. Marīnistikas darbu izlase* (Rīga : Jāņa Lapsas piemiņas biedrība, 2015) apkopo savulaik apgādā *Liesma* iznākušās reportāžas no tāliem ūdeņiem – J. Lapsas pieredzēto, dodoties līdz jūras vīriem Atlantijas zvejā. Tā 1971. gadā radusies *Sīļku grāmata* (izdota 1974. gadā) – par vidējā zvejas tralera *Carnikava* vīriem reisā uz Atlantijas zvejas rajoniem, kas plašāk pazīstami kā leģendārā pasažieru tvaikoņa *Titāniks* katastrofas vieta uz Ņujorkas–Eiropas kuģu ceļa. *Vētru grāmata* (1977) stāsta par dienām un mēnešiem kopā ar glābšanas kuģa *Gordij* (krievu val. – ‘lepnais’) vīriem, savukārt *Banānu grāmata* (1980) ir saistošs ceļojuma apraksts par braucienu ar Latvijas

tirdzniecības kuģi *Nikolajs Koperniks* uz banānu zemi Ekvadoru. *Naftas grāmata* (1984) stāsta par reisiem ar Latvijas kuģniecības tankkuģiem *Alūksne*, *Bauska* un *Hosē Martī* starp Ventspili un Eiropas lielostām, bet *Zilā grāmata* (1988) – par rakstnieka ceļu zem burām uz pasaulē lielākā burinieka *Sedovs* kopā ar Rīgas un Liepājas jūrskolu kursantiem līdz pat Lisabonai, no kurienes portugāļu jūrasbraucēji devās pretim Jaunās pasaules atklājumiem.

Tālo ūdeņu vilinājums – tieši tā varētu raksturot šos stilistiski jaudīgos J. Lapsas darbus, kas aizrauj vēl šobaltdien, kad Latvijai vairs nav savas tirdzniecības flotes, bet gribēšanu iet jūrā mūsu tautieši saglabājuši. *Zilajā grāmatā* rakstnieks citē aristokrātiskas cilmes skitu – vārdā *Anaharsis* –, kurš teicis: „*Cilvēks var atrasties trīs stāvokļos – dzīvs, miris un jūrā.*”

Tieši starp šīm trim stihijām tad arī tiek malti J. Lapsas aprakstu varoņi – tālbraucēji kapteiņi, kuģu mehāniķi, bocmaņi, koki un politdarbinieki, jo tas ir laiks, kad ārzemēs jūrniekus laiž krastā pa trim, kad acis un ausis ir pat aklajam un kurlajam. Par spīti visam J. Lapsa ir pieņēmis šos spēles noteikumus, un viņa publicistikā virmo humors, asprātības un sāļie jūrnieku joki.

Otra marīnistikas darbu izlase *Kapteiņu stāsti* (Rīga : Jāņa Lapsas piemiņas biedrība, 2017) runā par laiku no 1993. līdz 1998. gadam, asi kontrastējot ar krājuma sākumā ievietoto *Karsto reportāžu* par Latvijas zvejas flotes gaitām Āfrikas krastos 1973. gadā.